

4. KAPITOLA

Zo slavistickej historiografie

K výskumu cyrilo-metodskej problematiky na Slovensku po roku 1993

MARTIN HETÉNYI – PETER IVANIČ

Kultúrny odkaz predkov je súčasťou samodefinovania každého národného spoločenstva. Odkaz Veľkej Moravy i byzantskej misie je súčasťou záujmu vedeckých kruhov aj po roku 1993. V Preambule Ústavy Slovenskej republiky je priamo zakomponovaná zmienka o cyrilo-metodskej tradícii: *My, národ slovenský, pamätajúc na politické a kultúrne dedičstvo svojich predkov a na stáročné skúsenosti zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť, v zmysle cyrilo-metodského duchovného dedičstva a historického odkazu Veľkej Moravy...* Misia svätých solúnskych bratov sa v prevažnej väčšine pokladá za rozhodujúcu kresťanskú, národnú a štátnu udalosť. Výskum cyrilo-metodského kultúrneho dedičstva sa v súčasnosti rozvíja najmä v širšom interdisciplinárnom zábere. Vieme, že poznávanie misijnej a kultúrnej činnosti nie ukončené a neustále sa dopĺňa a aktualizuje.¹

1. *Pramene.* Úloha prameňa v historickom bádani je jednoznačná, preto vydávanie autentických dobových prameňov o cyrilo-metodskej misii v slovenskom preklade je dnes aktuálne a nevyhnutné. Po roku 1993 vyšlo na Slovensku niekoľko prekladov dokumentov, ktoré obsahovali aj texty súvisiace s výskumom cyrilo-metodskej problematiky. Štefan Vragaš v roku 1994 už v podobe tretieho vydania uverejnil preklady textov Života Konštantína a Života Metoda; úvodnú štúdiu napísal Anton Bagin.² V roku 1998 vyšiel prvý diel *Dokumentov slovenskej národnej identity a štátnosti*. Táto zbierka obsahuje iba preklady niektorých kapitol Života Konštantína a Života Metoda, ktoré sú späté s pôsobením solúnskych bratov na Veľkej Morave. Zostavovatelia dokumentačný výber však vhodne doplnili aj o preklady dôležitých pápežských listín s údajmi o Metodovi.³

¹ Chovanec, Marián: Prívet. In Michalov, Jozef – Hetényi, Martin – Ivanič, Peter – Taneski, Zvonko (Eds.): Význam kultúrneho dedičstva s. Cyrila a Metoda pre Európu. Nitra: UKF, 2008, s. 13.

² Vragaš, Štefan: Život Konštantína Cyrila a Život Metoda. Martin: Matica slovenská, 1994. 99 s.

³ Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. I. Bratislava: Národné literárne centrum – Dom slovenskej kultúry, 1998, s. 63-64, 67-69, 70-72, 74-76, 76-79.

Od roku 1998 vychádza niekoľkozväzková edícia *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov*. V jej druhom zväzku pod názvom *Slovensko očami cudzincov*, ktorý je zameraný na obdobie 6.–10. storočia, sú okrem diplomatických prameňov (napríklad listiny pápežov Hadriána II., Jána VIII. či Štefana V.) preklady vybraných kapitol zo Života Konštantína a Života Metoda, Rímska legenda Života Konštantína-Cyrila a prenesenia ostatkov sv. Klementa, prvý Život sv. Nauma, Súdny zákonník pre ľud, Napomenutia vladárom, Ustanovenia svätých otcov a Traktát mnícha Chrabra o slovanskom písme.⁴ Autorom prekladu diplomatických listínach je Richard Marsina a Ján Lukačka preložil ostatné pramene. Niektoré preklady kapitol zo Života Konštantína obsahuje aj nová edícia *Pramene k vojenským dejinám Slovenska*⁵ vydaná v roku 2010.

Úryvky niektorých prameňov (s následným starším prekladom Eugena Paulinyho, Jána Stanislava a Petra Ratkoša) uverejnili aj jazykovedkyne Ema Krošláková a Katarína Habovštiaková v príručke *Základy slavistiky a staroslovienčina*. Príručka vznikla pre potreby študentov slavistiky.⁶ Časti prekladov textov Života Konštantína, Života Metoda a Súdneho zákonníka pre ľud vyšli aj v publikácii *Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva*.⁷

V poslednom období vznikli aj preklady menej známych, no o to vzácnejších prameňov: *Tretí slovanský život Nauma Ochridského* s komentárom publikoval v periodiku Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV *Slovaca Slavica* Andrej Škoviera.⁸ Ten istý preklad publikoval aj vo svojej novej monografii,⁹ do ktorej zaradil aj preklad *Krátkeho synaxárového (prológového) života Nauma* z roku 1931.¹⁰

2. *Monografie*. Cyrilo-metodskú tradíciu u Slovákov skúmal Anton Bagin; výsledky jeho práce vyšli po jeho smrti v roku 1993.¹¹ V roku 1999 vyšla práca cirkevného historika Petra Sedláka s názvom *Christianizácia západných Slovanov s osobitným zreteľom na Slovensko*.¹² Autor v nej podrobne opisuje životné osudy solúnskych bratov a ich misiu na Veľkej Morave; objasňuje v nej rozličné pohľady na udalosti

⁴ *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II. Slovensko očami cudzincov*. Bratislava – Budmerice: Literárne informačné centrum v Bratislave, 1999, s. 37-62, 174-187, 189-207, 212-217.

⁵ Segeš, Vladimír – Šeďová, Božena (Eds.): *Pramene k vojenským dejinám Slovenska*. Od najstarších čias do konca 10. storočia. I/1. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2010, s. 236-244.

⁶ Krošláková, Ema – Habovštiaková, Katarína: *Základy slavistiky a staroslovienčina*. Textová príručka. Nitra: Fakulta humanitných vied VŠPg v Nitre, 1994. 213 s. Obsah práce bol zverejnený už v spoločnom diele oboch autoriek z roku 1993 – Habovštiaková, Katarína – Krošláková, Ema: *Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1993. 151 s.

⁷ Minárik, Jozef (Ed.): *Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva 1*. Antológia stredovekých literárnych textov. Bratislava: Slovenský Tatran, 1997, s. 29-46.

⁸ Škoviera, Andrej: *Tretí slovanský život Nauma Ochridského a dátum vyhnania Metodových učeníkov*. In *Slavica slovaca*, 2007, roč. 42, č. 2, s. 111-123.

⁹ Škoviera, Andrej: *Svätí slovanskí sedmopočetníci*. Bratislava: Slovenský komitét Slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2010, s. 139-146.

¹⁰ Škoviera, Andrej: *Svätí slovanskí sedmopočetníci*. Bratislava: Slovenský komitét Slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2010, 148-149.

¹¹ Bagin, Anton: *Cyrilometodská tradícia u Slovákov*. Bratislava: SAP, 1993. 66 s.

¹² Sedlák, Peter: *Christianizácia západných Slovanov s osobitným zreteľom na Slovensko*. Levoča: Polypress, s. r. o., 1999. 314 s.

cyrilo-metodskej misie a osudy ich žiakov.¹³ Z príležitosti 1120. výročia smrti sv. Metoda v roku 2005 vyšli reedície dvoch prác, ktoré približujú jeho život a dielo širokej verejnosti. Z pera Matúša Kučeru vyšlo tretie vydanie diela s názvom *Postavy veľkomoravskej histórie*, v ktorom populárnym štýlom opisuje životnú púť solúnskych bratov.¹⁴ Ucelené informácie o historických súvislostiach byzantskej misie podáva aj práca *Metodov boj* od Richarda Marsinu.¹⁵

O svätých bratoch písali aj ďalší autori. Posmrtné vyšla napríklad práca Jozefa Kútника-Šmálova o Konštantínovi Filozofovi.¹⁶ Metodovmu kánonu sv. Demetrovi Solúnskému venoval svoju monografiu rusista Ľubor Matejko.¹⁷ O uctievaní sv. Cyrila a Metoda u Slovákov písal aj Imrich Kružliak.¹⁸ Nezvyčajné prepojenie regionálnej výskumnej problematiky s cyrilo-metodovskou tradíciou ponúka publikácia Františka Dluhoša o vplyve byzantskej misie na kresťanský život na Spiši.¹⁹ V roku 2011 vyšlo siedme vydanie diela *Svätí Cyril a Metod* od Michala Lacka.²⁰ Široké spektrum prác dopĺňa aj bohato ilustrovaná kniha o solúnskych bratoch z roku 2002 od Igora Strinka, ktorá je určená predovšetkým deťom (plní nielen náboženské ciele, ale má aj dôležitú edukačnú úlohu).²¹

Slavista Peter Žeňuch spolu s cirkevným historikom a teológom so slavistickým zameraním Cyrilom Vasiľom sa v publikácii *Cyrilské rukopisy z východného Slovenska: Slovenskí gréckokatolíci, vzťahy a súvislosti* venujú sv. Cyrilovi a Metodovi a ich dedičstvu, ktoré je neodmysliteľnou súčasťou cirkvi byzantsko-slovanského obradu na Slovensku.²² Údaje o pôsobení Konštantína a Metoda na Veľkej Morave obsahuje aj publikácia Petra Ivaniča o západných Slovanoch.²³ Základné informácie o rozvoji kultu solúnskych bratov uvádza aj Dušan Škvarna.²⁴ Výsledky niekoľkoročného výskumu svätých sedmopočetníkov zhrnul Andrej Škoviera v už spomínanej knižnej

¹³ Sedlák, Peter: Christianizácia západných Slovanov s osobitným zreteľom na Slovensko. Levoča: Polypress, s. r. o., 1999. s. 80-166.

¹⁴ Kučera, Matúš: Postavy veľkomoravskej histórie. Bratislava: Perfekt 2005. s. 102-129.

¹⁵ Marsina, Richard: Metodov boj. Bratislava: Vyd. Spolku slovenských spisovateľov, 2005. 158 s.

¹⁶ Kútnik-Šmálov, Jozef: Prvý učiteľ slovienskeho národa. Život Konštantína Filozofa, rehoľným menom Cyril. Bratislava: Lúč, 1999. 199 s.

¹⁷ Matejko, Ľubor: Život stredovekého textu. O tzv. Metodovom kánone sv. Dimitrovi Solúnskému. Brno, Vydavateľstvo Q. M., 2004. 219 s.

¹⁸ Kružliak, Imrich: Cyrilo-metodský kult u Slovákov. Dlhá cesta k slovenskej cirkevnej provincii. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003. 235 s.

¹⁹ Dluhoš, František: Vplyv byzantskej misie sv. Cyrila a Metoda na kresťanský život Spiša. Spišské Podhradie: Nadácia kresťanského seminára biskupa Jána Vojtáššáka, 2004. 165 s.

²⁰ Lacko, Michal: Svätí Cyril a Metod. Trnava: Dobrá kniha, 2011. 220 s.

²¹ Strinka, Igor: Cyril a Metod. Bratislava: Lúč, 2002. 72 s.

²² Žeňuch, Peter – Vasiľ, Cyril: Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. I. Cyrilic Manuscripts from East Slovakia Slovak Greek Catholics: Defining Factors and Historical Milieu. Cyrilské rukopisy z východného Slovenska: Slovenskí gréckokatolíci, vzťahy a súvislosti. Roma – Bratislava – Košice: Slavistický kabinet SAV – Pontificio Istituto Orientale, 2003. 457 s.

²³ Ivanič, Peter: Západní Slovania v ranom stredoveku. História – kultúra – hospodárstvo – náboženstvo. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2011. 196 s.

²⁴ Škvarna, Dušan: Začiatky moderných slovenských symbolov. K vytváraniu národnej identity od konca 18. do polovice 19. storočia Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2004, s. 15-18.

publikácii, v ktorej podáva komplexný prehľad prameňov o živote a diele učeníkov sv. Konštantína-Cyrila a Metoda.²⁵ Novodobú svätogorazdovskú tradíciu aj s jej literárnymi plodmi ako priame dedičstvo cyrilo-metodského diela prezentuje monografia Ľubomíra Bosáka a Patrika Kýšku.²⁶ V našej sumarizácii nemožno zabudnúť ani na bazálne zmienky o činnosti bratskej dvojice v syntézach a prehľadových prácach ako je prvý diel *Kroniky Slovenska*,²⁷ *Dejiny Slovenska* od Dušana Kováča²⁸, *Dejiny Slovenska I.* od Matúša Kučeru²⁹ a d'. Prehľadné informácie o vzniku hlaholiky poskytuje aj monografická práca o cirkevnej slovančine od Mikuláša Šteca.³⁰ Základnú sondu do problematiky ponúkajú aj ďalšie dve reprezentatívne publikácie súvisiace s dejinami nitrianskych inštitúcií: o Nitrianskom biskupstve (autorom je cirkevný historik a súčasný diecézny biskup Viliam Judák) a o Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre.³¹

3. *Štúdie a články.* Dôležité poznatky o diele Konštantína a Metoda boli uverejnené vo viacerých vedeckých zborníkoch a časopisoch. Slovenských bádateľov zaujali napríklad filozofické myšlienky obsiahnuté v *Živote Konštantína*. Tejto téme sa vo svojich článkoch venoval Rudolf Dupkala³², Ľuboš Lukoviny³³ a Kristína Pavlovičová.³⁴ Z jazykovedného hľadiska *Život Konštantína a Život Metoda* skúmala Ema Krošláková a Ladislav Navrátil.³⁵ L. Navrátil sa venoval aj právnym otázkam

²⁵ Škoviera, Andrej: Svätí slovanskí sedmopočetníci. Bratislava: Slovenský komitét Slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2010. 247 s.

²⁶ Bosák, Ľubomír – Kýška, Patrik: Svätý Gorazd – učený muž našej zeme. Bratislava: Lúč, 2004. 343 s. Tu pozri aj ďalšiu literatúru.

²⁷ *Kronika Slovenska I.* Od najstarších čias do konca 19. storočia. Bratislava: Fortuna Print, a.s., 1998. 616 s.

²⁸ Kováč, Dušan: *Dejiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 401 s.

²⁹ Kučera, Matúš: *Slovenské dejiny I.* Od prichodu Slovanov do roku 1526. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2008. 368 s.

³⁰ Štec, Mikuláš: *Cirkevná slovančina*. Prešov: Prešovská univerzita, 2005, s. 19-38.

³¹ Judák, Viliam: *Nitrianske biskupstvo od čias Metodových*. Nitra: Gorazd n. f. Kňazský seminár sv. Gorazda pre Biskupský úrad v Nitre, 2006. 76 s. Vozár, Libor a kol.: *Univerzita Konštantína Filozofa a Nitra*. Nitra: UKF, 2009. 96 s.

³² Dupkala, Rudolf: Reflexie „definície“ filozofie vo veľkomoravskej legende *Života Konštantína*. In Krošláková, Ema – Kralčák, Ľubomír (Eds.): *Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa*. Materiály z konferencie konanej 28. – 29. októbra 1998 v Nitre. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 1999, s. 63-71.

³³ Lukoviny, Ľuboš: *Filozofia v 9. storočí (textovo-sémantická analýza Života Konštantína)*. In *Slavica Slovaca*, 2008, roč. 43, č. 1, s. 11-28.

³⁴ Pavlovičová, Kristína: *Filozofický systém Konštantína Filozofa (I)*. In *Slavica Slovaca*, 2007, roč. 42, č. 1, s. 3-19.

³⁵ Krošláková, Ema: *Preklad staroslovienských sloves dicendi do slovenčiny v uvádzacích vetách v Živote Konštantína a Živote Metoda*. In *Slovenská reč*, 1993, roč. 58, č. 4, s. 216-223. Krošláková, Ema: *Z lexiky Života Metoda*. In Kralčák, Ľubomír (Ed.): *Slovenčina v historickom kontexte*. Nitra: Fakulta humanitných vied VŠPg v Nitre, 1994, s. 50-60. Krošláková, Ema: *Starosloviensky absolútny datív a jeho ekvivalenty v Živote Konštantína a Živote Metoda*. In Glovňa, Juraj (Ed.): *Zborník k XII. Medzinárodnému zjazdu slavistov*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 1999, s. 9-21. Krošláková, Ema: *Verba dicendi v Živote Konštantína a Živote Metoda*. In *Acta Nitriensiae*, 1999, č. 2, s. 113-128. Krošláková, Ema: *Slovesá pohybu v Živote Konštantína*. In Krošláková, Ema – Kralčák, Ľubomír (Eds.): *Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa*. Materiály z konferencie konanej 28.–29. októbra 1998 v Nitre. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 1999, s. 19-26. Navrátil,

byzantskej misie.³⁶ Významný slovenský jazykovedec Šimon Ondruš skúmal niektoré aspekty prekladateľského umenia Konštantína a Gorazda.³⁷ Ivan Varšo si pre svoj výskum zameraný na historický výklad prameňov vybral ukážky zo Života Konštantína a Života Metoda a analyzoval jednotlivé interpretácie českých a slovenských bádateľov.³⁸ Stručný pohľad na pôsobenie byzantskej misie na Veľkej Morave v súvislosti s dejinami Nitry vo svojom príspevku s názvom *Byzantská misia a Nitra* podáva profesor Ján Lukačka.³⁹ Podrobnú analýzu cyrilo-metodskej tradície v slovenských dejinách, ktorá môže poslúžiť na hlbšie pochopenie hlbokého nadnárodného odkazu solúnskej misie, prezentovali vo svojich štúdiách Ján Doruľa⁴⁰, Richard Marsina,⁴¹ Peter Mulík⁴² i Mikuláš Štec.⁴³ Súvislosť veľkomoravskej tradície s dielom zakladateľa Matice slovenskej Štefana Moyzesa skúma Renáta Hlavatá.⁴⁴ Cyrilo-metodskej tradícii v Poľsku sa venuje Rastislav Kožiak.⁴⁵ Martin Hetényi zasa vo svojich príspevkoch priblížil vzťah Kyjevskej Rusi k dielu sv. Cyrila a Metoda.⁴⁶

Ladislav: Konštantín Filozof – mimoriadny filologický talent. In Krošláková, Ema – Kralčák, Ľubomír (Eds.): *Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa. Materiály z konferencie konanej 28.–29. októbra 1998 v Nitre*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 1999, s. 102-108.

³⁶Navrátil, Ladislav: *Metod-Zákonodarca – zákonodarcom Veľkej Moravy*. In Kralčák, Ľubomír (Ed.): *Slovenčina v historickom kontexte*. Nitra: Fakulta humanitných vied VŠPg v Nitre, 1994, s. 61-67.

³⁷ Ondruš, Šimon: *Jazykovedné prekladateľské umenie sv. Konštantína-Cyrila a sv. Gorazda*. In Krošláková, Ema – Kralčák, Ľubomír (Eds.): *Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa. Materiály z konferencie konanej 28.–29. októbra 1998 v Nitre*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 1999, s. 9-18.

³⁸ Varšo, Ivan: *Dva otázky retrospektívy byzantskej misie: „Vrátili sa z Moravy“ (ŽM 5) – „A šiel svätiteľ svojich učeníkov“ (ŽK 15)*. In *Historické rozhľady*, 2006, 3, s. 17-58.

³⁹ Lukačka, Ján: *Byzantská misia a Nitra*. In *Dedičstvo sv. Cyrila a sv. Metoda v slovenskej a bulharskej kultúre*. Nitra – Bratislava: Nitrianska štátna galéria – Národné osvetové centrum Bratislava, 1996, s. 20-29.

⁴⁰ Doruľa, Ján: *The Great Moravian and the Cyrilo-Methodian Tradition in the Slovak Nation*. In Kučera, Matúš (Ed.): *Slovaks in the Central Danubian Region in the 6th to 11th Century*. Bratislava: SNM, 2000, s. 227-231. Doruľa, Ján: *Veľkomoravská a cyrilometodská tradícia u Slovákov*. In *Slovenské pohľady na vedu, umenie a literatúru*, 2000, 4+116, 5, s. 42-45.

⁴¹ Marsina, Richard: *La tradition des saints Cyrille et Méthode en Slovaquie*. In *Thessaloniki Magna Moravia. Proceedings of the International Conference Thessaloniki 16.–19. October 1997*. Thessaloniki: Hellenic Association for Slavic Studies, 1999, s. 113-119. Marsina, Richard: *Cyrilometodská tradícia na Slovensku*. In *Studia historica Tyrnaviensia*, 2004, 5, s. 154-161.

⁴² Mulík, Peter: *Ideologické interpretácie cyrilo-metodskej tradície v slovenských dejinách*. In *Slavica Slovaca*, 2009, roč. 44, č. 2, s. 97-105.

⁴³ Štec, Mikuláš: *Cirkevnoslovanský jazyk a cyrilo-metodská tradícia*. In Pružinský, Štefan (Ed.) *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU, 2003, s. 328-336. Štec, Mikuláš: *Cirkevnoslovanský jazyk a cyrilo-metodská tradícia*. In Imrichová, Mária (Ed.): *Slovenčina na začiatku 21. storočia. Na počesť profesora Ivora Ripku*. Prešov: Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej Univerzity, 2004, s. 253-260.

⁴⁴ Hlavatá, Renáta: *Cyrilometodská tradícia a Štefan Moyses*. In *Verbum*, 1999, 10, 3, s. 85-88. Hlavatá, Renáta: *Cyrilo-metodská tradícia v diele Štefana Moyses*. In *Literárnoumúzejný letopis*, 1999, 29, s. 202-209.

⁴⁵ Kožiak, Rastislav: *Cyrilometodské kresťanstvo v Malopoľsku vo svetle najnovších výskumov*. In *Ročnica katedry dejín FHPV PU*, 2003, s. 9-23.

⁴⁶ Hetényi, Martin: *Proniknennija tvorčosti Kostiantina ta Mefodija v Kijevsku Rus (priznaki problemi u novij českej ta slovackij gistografii)*. In *Konštantínove listy*, 2009, 2, s. 66-81. Hetényi, Martin: *Prienik diela sv. Cyrila a Metoda na Kyjevskú Rus*. In *Kontexty kultúry a turizmu*, 2010, 1, s. 33-38.

Naopak, zachovanie cyrilo-metodskej tradície na Slovensku po vyhnaní Metodových žiakov z Veľkej Moravy vo svojich popularizačných vyjadreniach spochybňuje bratislavský historik Vladimír Turčan.⁴⁷

Väčšina autorov zaoberajúca sa cyrilo-metodskou tradíciou na Slovensku predkladá verejnosti dôležité fakty o učeníkoch a nasledovníkoch svätých Cyrila a Metoda, bez ktorých by sa dielo tejto misie zaiste nerozvinulo. Treba tu poukázať najmä na objektívne nové poznatky, ktoré prináša práca Andreja Škovieru. Rozhodujúci priestor svojho výskumu venuje skupine sedmopočetníkov,⁴⁸ najmä osobnostiam ako je sv. Naum⁴⁹, sv. Gorazd⁵⁰ a sv. Angelár.⁵¹ Jozef Kuzmík sa zasa sústreďuje na svätého Klimenta Ochridského;⁵² historiografiu o sv. Naumovi zachytáva Peter Ivanič.⁵³

Výsledkom prehľadu súčasného stavu historiografickej literatúry je konštatovanie, že v poslednom čase narastá počet odborných prác, venujúcich sa čiastkovým otázkam a rôznym aspektom, medzi nimi osobitne otázke liturgie. Liturgické dielo solúnskych bratov priblížil Alexander Avenarius⁵⁴, problematika slávenia liturgie v období Veľkej Moravy je ústrednou témou štúdií i Šimona Marinčáka⁵⁵ a Andreja Škovieru⁵⁶. Alexander Avenarius v analyzoval aj dišputu Konštantína s Jánom Gramatikom, ktorá je zapísaná v Živote Konštantínovom.⁵⁷ Kultu sv. Demetra Solúnske-

⁴⁷ Turčan, Vladimír: Cyril a Metod – trvalé dedičstvo? In Krekovič, Eduard – Mannová, Elena – Krekovičová, Eva (Eds.): *Mýty naše slovenské*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2005, s. 36-41.

⁴⁸ Škoviera, Andrej: Skupina svätých slovanských sedmopočetníkov. In Doruľa, Ján (Ed.): *Pohľady do vývinu slovenského jazyka a ľudovej kultúry*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2008, s. 109-114.

⁴⁹ Škoviera, Andrej: Svätý Naum Ochridský. In *Konštantínove listy*, 2009, 2, s. 58-65.

⁵⁰ Škoviera, Andrej: Svätý sedmopočetník Gorazd – k začiatkom kresťanstva u Slovanov. In J. J. Bazilovič OSBM a M. Lacko SJ. *Zborník z medzinárodných konferencií*. Košice: Dobrá kniha, 2002, s. 93-102.

⁵¹ Škoviera, Andrej: Svätý sedmopočetník Angelár – náš neznámy apoštol. In Žeňuch, Peter (Ed.): *Život slova v dejinách a jazykových vzťahoch*. (K sedemdesiatinám profesora Jána Doruľu). Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2003, s.134-141.

⁵² Kuzmík, Jozef: Kliment slovenský – najvýznamnejší slovenský spisovateľ 9.–10. storočia. In *Slovenská literatúra. Revue pre literárnu vedu*, 1997, 4, s. 305-309.

⁵³ Ivanič, Peter: Sv. Naum v slovenskej a českej historiografii, In *Sveti Naum Ochridski i slovenskata duchovna kultura i pisma tradicija* (po povod 1100-godišninata od smrtta na sv. Naum Ochridski). Skopje: Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“, 2011, s. 343-348.

⁵⁴ Avenarius, Alexander: Liturgické dielo Konštantína a Metoda. In Marsina, Richard (Ed.): *Svätopluk 894-1994*. Nitra: Archeologický ústav SAV, 1997, s. 11-16. Avenarius, Alexander: *Das liturgische Werk Kostantins und Methods. In Central Europe in 8th-10th centuries*. International Scientific conference, Bratislava October 2-4, 1995. Bratislava: Ministry of Culture of the Slovak Republic – Slovak Academy of Sciences, 1997, s. 156-162.

⁵⁵ Marinčák, Šimon: Slovenská liturgia – liturgické dedičstvo byzantskej misie z 9. storočia? In *Slavica Slovaca*, 2005, 40, 1, s. 57-61. Marinčák, Šimon: K problémom výskumu liturgickej hudby byzantského obradu na Slovensku. In Žeňuch, Peter (Ed.). *Cyrilské a latinské pamiatky v byzantsko-slovanskom obradovom prostredí na Slovensku*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2007, s. 93- 106.

⁵⁶ Škoviera, Andrej: Obradové spory medzi byzantskou a latinskou misiou na Veľkej Morave. In Žeňuch, Peter (Ed.). *Cyrilské a latinské pamiatky v byzantsko-slovanskom obradovom prostredí na Slovensku*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2007, s. 129-172.

⁵⁷ Avenarius, Alexander: Ikonoklastická dišputa Života Konštantínovho. In Avenarius, Alexander – Ševčíková, Zuzana (Eds.): *Slovensko a európsky juhovýchod. Medzikultúrne vzťahy a kontexty*. Zborník k životnému jubileu Tatiany Štefanovičovej. Bratislava: Katedra všeobecných dejín a Katedra archeológie FFUK, 1999, s. 44-52.

ho, ktorý bol propagovaný aj byzantskou misiou a rozvíjal sa v cirkevnoslovanskom písomníctve, sa venoval Ľubor Matejko.⁵⁸ Odras hagiografického opisu života tohto svätca v paraliturgických piesňach sleduje Peter Žeňuch.⁵⁹ Cirkevnou organizáciou na Veľkej Morave, teda aj pôsobením Konštantína a predovšetkým Metoda, ako aj vzťahmi pápežskej kúrie sa zaoberal Richard Marsina.⁶⁰

Za posledné dve desaťročia sa problematike cyrilo-metodského dedičstva uskutočnilo niekoľko vedeckých konferencií. V roku 2005 Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave pri príležitosti výročia úmrtia sv. Metoda usporiadala medzinárodnú konferenciu *Cyril a Metod – Slovensko a Európa*, z ktorej vyšiel rovnomenný zborník.⁶¹ V rokoch 2007 a 2008 sa na pôde Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre tiež uskutočnili medzinárodné vedecké podujatia; ich výsledkom sú obsiahle zborníky s názvami *Duchovné, intelektuálne a politické pozadie cyrilometodskej misie pred jej príchodom na Veľkú Moravu*,⁶² *Poznávanie kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda*,⁶³ *Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu*.⁶⁴

Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda pri Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre od roku 2008 vydáva periodikum

⁵⁸ Matejko, Ľubor: Kult sv. Dimitra Solúnskeho v tradícii cirkevnoslovanského písomníctva. In Avenarius, Alexander – Ševčíková, Zuzana (Eds.): Slovensko a európsky juhovýchod. Medzikultúrne vzťahy a kontexty. Zborník k životnému jubileu Tatiany Štefanovičovej. Bratislava: Katedra všeobecných dejín a Katedra archeológie FFUK, 1999, s. 75-83. Matejko, Ľubor: The Cult of St. Demetrius of Thessalonica in the Church Slavonic Literary Tradition. In Thessaloniki Magna Moravia. Proceedings of the International Conference Thessaloniki 16-19 October 1997. Thessaloniki: Hellenic Association for Slavic Studies, 1999, s. 217-251.

⁵⁹ Žeňuch, Peter: Svätodemetrovská tradícia v paraliturgických piesňach byzantsko-slovanského obradu. In Krošláková, Ema – Kralčák, Ľubomír (Eds.): Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa. Materiály z konferencie konanej 28.–29. októbra 1998 v Nitre. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 1999, s. 79-93.

⁶⁰ Marsina, Richard: Začiatky cirkevnej organizácie na Slovensku (od prelomu 8./9. až do začiatku 11. storočia). In Slovenská archivistika, 1995, 30, 2, s. 113-126. Marsina, Richard: Kirchliche organisation in der Slowakei bis zum Anfang des 11. Jahrhunderts. In Central Europe in 8th-10th centuries. International Scientific conference, Bratislava October 2-4, 1995. Bratislava: Ministry of Culture of the Slovak Republic – Slovak Academy of Sciences, 1997, s. 149-155. Marsina, Richard: Byzantská misia na Veľkej Morave a Rím. In Krošláková, Ema – Kralčák, Ľubomír (Eds.): Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa. Materiály z konferencie konanej 28.–29. októbra 1998 v Nitre. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 1999, s. 27-37. Marsina, Richard: Cirkevná organizácia na Veľkej Morave. In Galuška, Luděk – Kouřil, Pavel – Měřinský, Zdeněk (Eds.): Velká Morava mezi Východem a Západem. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference. Uherské Hradiště, Staré Město 28.9.–1.10.1999. Brno: AU AV ČR, 2001, s. 291-296.

⁶¹ Nemcová, Emília – Pišová, Janka (Eds.): Cyril a Metod – Slovensko a Európa. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2007.

⁶² Michalov, Jozef – Ivanič, Peter – Hetényi, Martin – Taneski, Zvonko (Eds.): Duchovné, intelektuálne a politické pozadie cyrilometodskej misie pred jej príchodom na Veľkú Moravu. Monografia príspevkov z medzinárodného vedeckého sympózia Nitra, 2. júl 2007. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2007. 248 s.

⁶³ Michalov, Jozef – Hetényi, Martin – Ivanič, Peter – Taneski, Zvonko (Eds.): Poznávanie kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda. Monografia príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencii Nitra, 3. júl 2007. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2007. 250 s.

⁶⁴ Michalov, Jozef – Ivanič, Peter – Hetényi, Martin – Taneski, Zvonko (Eds.): Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2008. 364 s.

Konštantínove listy.⁶⁵ Uverejňujú sa v ňom články venované cyrilo-metodskej problematike. Spomenuté nitrianske pracovisko spolu so Slovanským ústavom AV ČR rieši projekt s názvom *Po stopách sv. Cyrila a Metoda v slovenskej a českej bibliografii*. Cieľom projektu je rozvíjať spoluprácu medzi Slovenskou a Českou republikou so zreteľom na systematický výskum bibliografických prameňov k problematike.

Ako vidno, po roku 1993 vzniklo niekoľko desiatok ucelených vedeckých prác z problematiky cyrilo-metodského kultúrneho odkazu. Výskum cyrilo-metodského historického, politického, kultúrneho i duchovného odkazu má rozhodujúci význam pre identitu Slovenska i pre komplexné poznanie dejín a kultúry Európy.

Príspevok vznikol v rámci projektov APVV SK-CZ-0070-09 s názvom Po stopách sv. Cyrila a Metoda v slovenskej a českej bibliografii a APVV SK-CZ-0012-11 s názvom Po stopách sv. Cyrila a Metoda v slovenskej a českej bibliografii: pred rokom 1945.

Z problematiky výskumu ikon na Slovensku

VLADISLAV GREŠLÍK

Ikony na Slovensku sa stali predmetom skúmania v porovnaní s inými krajinami, kde sú analogické pamiatky, iba pomerne nedávno. Hoci od prvej výstavy so zastúpením niekoľkých ikon zo zbierok Šarišského múzea v Bardejove (Staré umenie na Slovensku. Praha: 1937) a nesmelých zmienok o nich v odbornej literatúre uplynulo pomerne veľa rokov, výskum a prezentácia týchto vzácných pamiatok kultúry odvtedy pokročil menej, ako sa očakávalo. Veď všade inde v postsocialistických štátoch o relevantných umeleckých dielach spojených s cirkvami byzantsko-slovanského obradu (okrem publikácií albumového charakteru) už vyšli systematické monografické knižné práce, konferenčné zborníky či reprezentatívne katalógy o zbierkach alebo katalógy z výstav rozličného zamerania (ide najmä o chronologický prierez kolekcí, jednotlivé ikonografické typy, umelecké školy a pod.).

Napriek tomu, že pred rokom 1989 boli sakrálne pamiatky nezaslúžené v úzadí, po roku 1968, keď súbor 27 drevených chrámov na východnom Slovensku bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku, došlo k výraznému oživeniu záujmu aj o ikony a iné cirkevné pamiatky. Paradoxne, knižné spracovania vyšli najskôr pre zahraničie.⁶⁶

⁶⁵ Doteraz vyšli štyri ročníky.

⁶⁶ Skrobucha, Heinz: *Ikonen aus der Tschechoslowakei*. Prague: Artia, 1971. XXV + 138 s. Pre slovenskú verejnosť bola v tom čase určená rozsahom menšia publikácia: Frický, Alexander: *Ikony z východného Slovenska*. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo, 1971, 171 s. Až po takmer desiatich rokoch predsa len vyšla obsiahlejšia štúdiá, opierajúca sa o materiál výstavy ikon, ktorú usporiadala Slovenská národná galéria v roku 1968 (pozri Tkáč, Štefan: *Ikony zo 16.–19. storočia na severovýchodnom Slovensku*. Bratislava: Tatran, 1980. 279 s.).